

І. В. Шалигіна, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

У статті розглянуто теоретичні і практичні аспекти виявлення всіх видів ризиків в аграрній сфері, зокрема фінансових та запропоновано методики щодо їх оцінки та нейтралізації.

Ключові слова: фінансові ризики, прибутковість, ліквідність, фінансова автономія, ризик-менеджмент.

Постановка проблеми. Детерміновані ситуації, коли відсутній ризик, зустрічаються в людській діяльності та, зокрема, в економіці досить рідко. Більшість невизначених подій, що спричиняють ризик, є неповністю прогнозованими та контрольованими, їх неможливо усунути, а тому навіть на перший погляд досить ефективні рішення можуть призвести до значних збитків. Неможливо повністю звільнитися від ризику: намагаючись позбутися однієї ризикованої ситуації, можна потрапити у іншу. Навіть абсолютна бездіяльність у економічному житті спряжена з ризиком невикористаних можливостей.

Питання формування управління ризиками завжди були в полі зору науковців, спеціалістів та практиків і дістали належне відображення в наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів.

Проте, при всій важливості проведених досліджень окремі аспекти управління ризиками підприємств не знайшли свого вирішення та залишаються предметом наукових дискусій. Так, потребує удосконалення методика прогнозування та оцінки ризиків, не визначена система методів управління ризиками діяльності фермерських господарств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз публікацій свідчить про те, що значну увагу проблемі фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств приділяли такі науковці, як: Кірейцев Г., Поддєрьогін А., Колібаба Р., Антонюк Н., Сіренко Н., Бурковська А., Тарасов А., Трусова Н., Журавка О., Партин Г., Некрасов А., Захарова Н. та ін. Однак, це питання залишається актуальним, оскільки окремі аспекти управління фінансовими ризиками підприємств ще недостатньо вивчені, не знайшли практичного втілення, а, отже, вимагають поглибленого дослідження.

Мета статті – дослідження методів виявлення, оцінки та нейтралізації фінансових ризиків саме підприємств аграрної сфери, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення управління фінансовими ризиками окремого господарства на основі дослідження його діяльності.

Виклад основного матеріалу. Господарська діяльність підприємств пов'язана з багатьма ризиками, ступінь впливу яких на результати його діяльності значно підвищуються з переходом до ринкової економіки. Дані ризики відносять до специфічної групи ризиків підприємства – фінансові ризики. Сукупність сучасних підходів до трактування поняття «фінансові ризики підприємства» досить значна, що вимагає детального їх ви-

вчення і структуризації для узагальнення [1].

Проаналізувавши підходи і врахувавши їх переваги і недоліки можна запропонувати наступне визначення категорії «фінансові ризики підприємства». Фінансові ризики підприємства це – ймовірність часткових і повних фінансових втрат підприємства, внаслідок дії несприятливих факторів внутрішнього і зовнішнього середовища за умов невизначеності під час здійснення господарської діяльності.

Фінансові ризики сільськогосподарського підприємства діляться на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх фінансових ризиків (які не залежать від фінансово-господарської діяльності підприємства) відносять:

- ризики від зміни законодавства (зокрема податкового та бюджетного);
- інфляційні та дефляційні ризики;
- ризики від коливання національної та іноземної валюти;
- ризики від зміни відсоткових ставок за депозитами та кредитами;
- ринкові ризики;
- політичні ризики.

До внутрішніх фінансових ризиків (які з'являються у підприємства саме в ході його фінансово-господарської діяльності) відносяться:

- інвестиційні;
- операційні;
- інші ризики [2].

Розглянувши інвестиційні ризики сільськогосподарського підприємства, можна визначити, що найбільш впливовими є кредитні та відсоткові. Якщо аграрне підприємство є у формі АТ – портфельні, селективні та процентні. Також в тій чи іншій мірі на аграрне підприємство впливають тимчасові та капітальні фінансові ризики. За їхнього впливу підприємство може не отримати свої фінансові ресурси, які були нечасно інвестовані або не той об'єкт інвестування був обраний.

Про операційні ризики можна сказати те, що вони пов'язані із фінансовим станом підприємства. Виділяють такі види операційних ризиків як:

- ліквідності;
- прибутковості;
- фінансової автономії;
- оборотності.

Найвпливовішим можна вважати ризик ліквідності, тому що він залежить від обсягу оборотних активів (в більшості це грошових коштів на рахунку в банку) підприємства. Проаналізувавши показники ліквідності таких підприємств як ФГ

«Кривозуб С.І.» Роменського району Сумської області, ТОВ «За мир» Сумського району Сумсь-

кої області та ТОВ «Мена-Авангард» Чернігівської області виявили наступне:

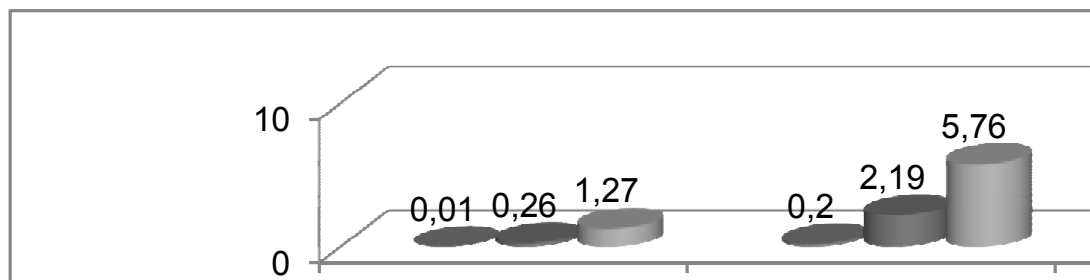

Рисунок 1. - Порівняльна діаграма показників ліквідності господарств за 2014 рік

*власні дослідження автора

За діаграмою видно, що в 2014 році найбільш ліквідним та платоспроможним за всіма розрахованими коефіцієнтами є ТОВ «За мир» Сумського району Сумської області. Так, коефіцієнт абсолютної ліквідності в господарстві становить 0,2, що є більшим на 0,19 від ФГ «Кривозуб С.І.» та на 0,13 – ТОВ «Мена-Авангард». Це свідчить про те, що в 2014 році ТОВ «За мир» мало можливість на 20,0% погасити свої поточні зобов'язання за рахунок тільки грошових коштів. Інші ж господарства відповідно тільки на 1,0% та 7,0%.

Коефіцієнт термінової ліквідності в ТОВ «За мир» становить 2,19 (найвищий показник) і свідчить про велику кількість дебіторської заборгованості в господарстві. Якщо б вона була вчасно повернута, то господарство мало б можливість повністю розрахуватися зі своїми поточними зобов'язаннями. В інших ж господарствах даний коефіцієнт (як і попередній) є невеликим і у СФГ «Кривозуб С.І.» він становить 0,26, а у ТОВ «Мена-Авангард» - 0,3. Між собою останні господарства за цим показником є майже на одному рівні. Таким чином, якщо їм була б вчасно повернута їхня дебіторська заборгованість, то вони б мали змогу погасити свої поточні зобов'язання вже у розмірі 30,0%.

Коефіцієнт загальної ліквідності в ТОВ «За мир» є найбільшим за інші господарства і становить 5,76, що є більшим на 4,49 від СФГ «Кривозуб С.І.» та на 3,36 від ТОВ «Мена-Авангард». За

обсягом наявних оборотних активів видно, що два господарства повністю забезпечені активами, а СФГ «Кривозуб С.І.» потрібно їх нарощувати у відповідності до нормативів.

Висновком даного дослідження є те, що тільки ТОВ «За мир» Сумського району Сумської області є найменш ризиковим господарством за ризиком ліквідності. Іншим же господарствам потрібно збільшувати власні показники ліквідності і контролювати їх зміни щодо мінімізації негативного впливу ризиків ліквідності на їх фінансово-господарську діяльність.

Ризик оборотності пов'язаний із швидкістю обороту фінансових активів. Для того щоб його уникнути або мінімізувати потрібно аграрним підприємствам досить чітко встановлювати цілі та більш обґрунтовано розробляти стратегії свого розвитку, а також використовувати в діяльності ефективні методи ризик-менеджменту.

Ризик прибутковості також значно впливає на діяльність підприємства, тому що саме він залежить від розміру отриманого прибутку у співвідношенні до понесених витрат. Не завжди господарство отримує достатньо високий прибуток, хоча і є прибутковою його операційна діяльність. Так, до негативних наслідків може привести саме неефективна інвестиційна та фінансова діяльність підприємства.

Розглянемо наскільки ризик прибутковості притаманний господарствам, що досліджуються:

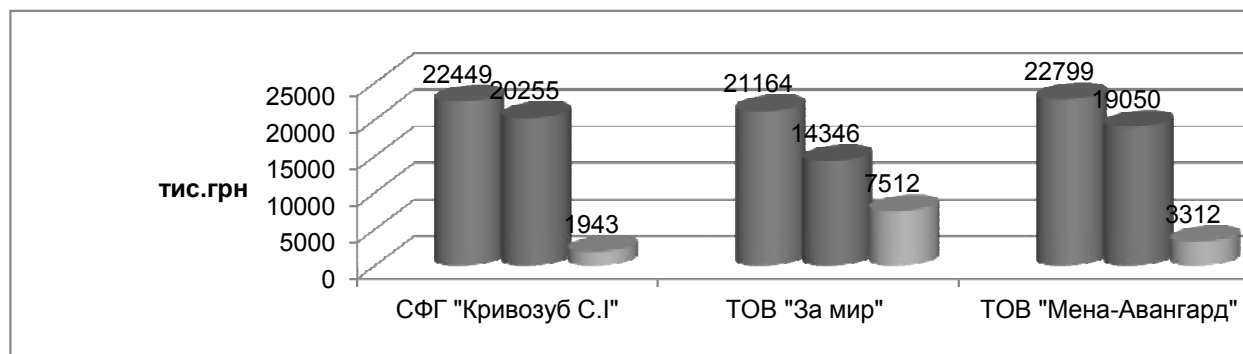

Рисунок 2. – Порівняльна діаграма основних фінансових показників господарств за 2014 рік

*власні дослідження автора

За діаграмою на рисунку 2 видно, що всі господарства, що досліджуються мають позитив-

ний фінансовий результат, тобто отримують прибуток. Проведемо оцінку їхньої фінансово-

господарської діяльності для того, щоб виявити на скільки дані господарства підпадають під вплив ризику прибутковості.

Так, в 2014 році найбільший чистий дохід отримало ТОВ «Мена-Авангард» у розмірі 22799,0 тис. грн., що є більшим на 350,0 тис. грн. від СФГ «Кривозуб С.І.» та на 1635,0 тис. грн. від ТОВ «За мир». Зазначимо, що господарства майже на одному рівні знаходяться щодо отримання ними чистого доходу. Собівартість їхньої продукції має вже значні коливання і відмінності. Найбільшою є собівартість у СФГ «Кривозуб С.І.» у розмірі 20255,0 тис. грн., що є більшим на 1205,0 тис. грн. ніж у ТОВ «Мена-Авангард» та на 5909,0 тис. грн. ТОВ «За мир» (у якого цей показник є найменшим і становить лише 14346,0 тис. грн.). Відповідним є отримання господарствами чистого прибутку, найбільший роз-

мір якого є 7512,0 тис. грн. у ТОВ «За мир». Найменше отримало чистого прибутку СФГ «Кривозуб С.І.» - 1943,0 тис. грн.

Висновком є те, що найменшим ризик прибутковості (не отримання прибутку або його зменшення) є знову ж у ТОВ «За мир» Сумського району Сумської області. А найбільш даний ризик виявлений у СФГ «Кривозуб С.І.».

Наступним у класифікації внутрішніх ризиків є ризик фінансової автономії, який виникає при порушенні рівноваги та стабільності фінансового розвитку підприємства. Даний вид ризику залежить від того скільки і як підприємство використовує позикові кошти.

Розглянемо наскільки ризик фінансової автономії притаманний господарствам, що досліджуються:

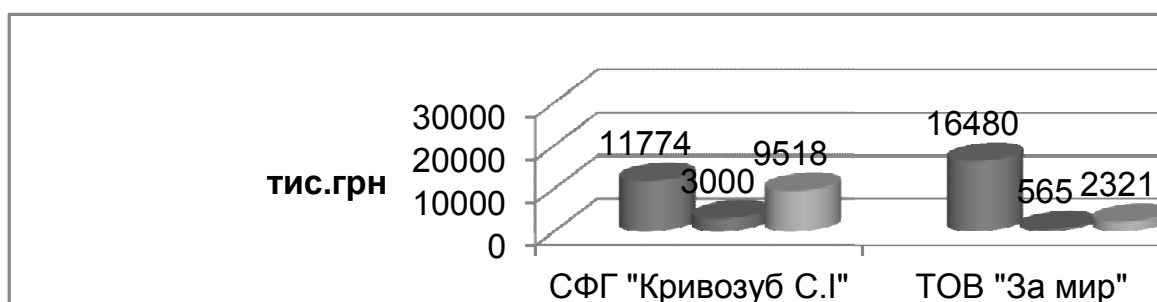

Рисунок 3. – Порівняльна діаграма капіталу господарств за 2014 рік

**власні дослідження автора*

За діаграмою на рисунку 3 видно, що найбільш забезпеченим власним капіталом є ТОВ «Мена-Авангард» з розміром власного капіталу 22229,0 тис. грн., що є на 88,08% більше ніж у СФГ «Кривозуб С.І.» та на 34,9% ніж у ТОВ «За мир». В кожному господарстві є довгострокові кошти, а саме: 3000,0 тис. грн. довгострокових кредитів СФГ «Кривозуб С.І.», 565,0 тис. грн. ін-

ших довгострокових зобов'язань у ТОВ «За мир» та 539,0 тис. грн. довгострокових кредитів у ТОВ «Мена-Авангард». Найбільші ж поточні зобов'язання є у СФГ «Кривозуб С.І.» - 9518,0 тис. грн., що є у 4 рази більші ніж у ТОВ «За мир» та на 24,5% ніж у «Мена-Авангард».

Тому коефіцієнт автономії в 2014 році становить:

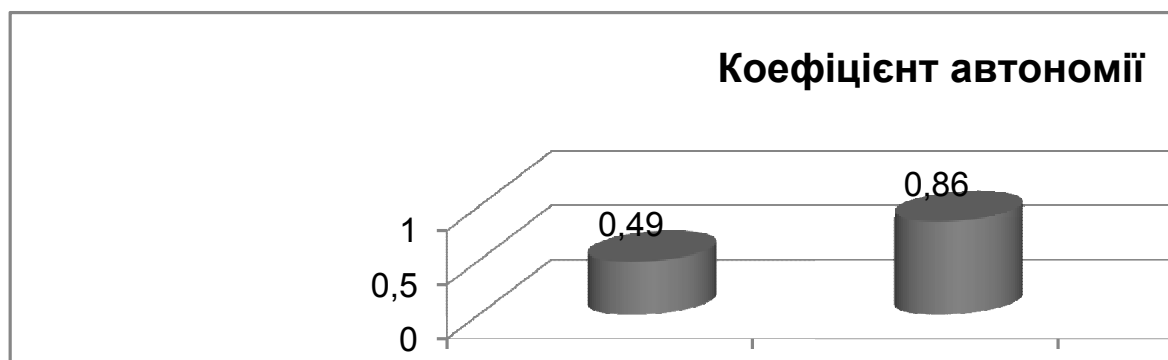

Рисунок 4. – Порівняльна діаграма коефіцієнта автономії господарств в 2014 році

**власні дослідження автора*

Найбільший коефіцієнт автономії є ТОВ «За мир» - 0,86 і свідчить про те, що господарство на 86,0% незалежне від своїх кредиторів. В ТОВ «Мена-Авангард» даний коефіцієнт становить 0,74 і свідчить також про значну незалежність своєї діяльності. Найменший показник є у СФГ «Кривозуб С.І.» - 0,49, що свідчить про його

низьку незалежність та автономність.

Таким чином, ризик автономії більш притаманний СФГ «Кривозуб С.І.», яке дійсно залежить в своїй діяльності як від довгострокових кредитів так і від поточних зобов'язань. Найменш даний ризик може впливати на ТОВ «За мир», а в ТОВ «Мена-Авангард» цей вид ризику має тен-

денцію до зростання.

Загальним висновком є те, що менш ризиковими підприємствами є ті – у кого є значна кількість активів, високі показники ліквідності, прибутковості та фінансової автономії. Даним характеристикам відповідають показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «За мир» Сумського району Сумської області. Тому значні фінансові ризики є у СФГ «Кривозуб С.І.», а у ТОВ «Мена-Авангард» вони частково присутні.

Також існують інші ризики, які складаються із структурних, емісійних та ризиків невикористаних можливостей. Структурні ризики можуть виникати через невдалий вибір структури капіталу, а саме перевищення позикового капіталу над власним і навпаки якщо є значне перевищення власного капіталу над позиковим.

Емісійні ризики можуть виникати при зниженні або відсутності попиту на цінні папери підприємства. Ризики невикористаних можливостей можуть призвести до втрати доходу та прибутку в наслідок вибору неефективної фінансової стратегії або взагалі бездіяльності підприємства щодо можливого його розвитку [3].

Висновок. Всім підприємствам, а особливо сільськогосподарським, потрібно вчасно та ком-

плексно проводити оцінку наявних фінансових ризиків. При виявленні керівникам фінансових служб господарств необхідно навчитися управляти ними через процеси нейтралізації та мінімізації.

Під процесом управління, більшість сучасних вчених-економістів розуміють систему ризик-менеджменту. Даний стандарт можна вважати аналогом поняття «управління фінансовими ризиками», що має тотожний зміст процесів та стратегічну ціль.

Основні завдання управління фінансовими ризиками на підприємствах, що досліджували, повинні полягати у тому, щоб:

- виявити ті дії, які, якщо їх зробити в найближчому майбутньому, захистять підприємства від втрат у більш віддаленому майбутньому;

- цілеспрямовано спостерігати за розвитком подій, щоб вчасно виявляти раніше непередбачені події;

- пропонувати своєчасні заходи з підтримки факторів, стосовно яких здійснюється захист (прибутковості, ліквідності та фінансової автономії), щоб вчасно вжити ефективні заходи по нейтралізації або мінімізації небезпечного ризику.

Список використаної літератури:

1. Грабчук О. Формування системи принципів фінансового ризик-менеджменту / О. Грабчук, К. Тимошенко // Економічний аналіз. – 2010. – № 5. – С. 241–244.
2. Жихор О.Б. Сутність поняття «фінансовий ризик» та його класифікація / О.Б. Жихор, М.О. Штехан // Науковий вісник НЛТУ України. – Серія: Економіка, планування та управління в галузях. – 2013. – Вип. 23. 10. – с. 145-149.
3. Кочетков В. М., Сирочук Н. А. Сутність і особливості ризик-менеджменту на підприємстві / В. М. Кочетков, Н. А. Сирочук // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 10 (124), с. 150-156.

Шалыгина И.В. Особенности выявления и оценки финансовых рисков в аграрной сфере

В статье определены теоретические аспекты финансовых рисков; проведена оценка финансовых рисков предприятий аграрной сферы; предложены конкретные задания по управлению финансовыми рисками для исследуемых предприятий.

Ключевые слова: финансовые риски, прибыльность, ликвидность, финансовая автономия, риск-менеджмент.

Shalygina I.V. Feature of revealing and estimation of financial risks in agrarian sphere

In article theoretical aspects of financial risks are defined; the estimation of financial risks of the enterprises of agrarian sphere is spent; concrete tasks on management of financial risks for the investigated enterprises are offered.

Keywords: financial risks, profitability, liquidity, a financial autonomy, risk-management.

Дата надходження до редакції: 03.03.2016 р.

Рецензент: д.е.н., професор А.В. Чупіс